

כל והדרקון

תוספת לספר דניאל מתוך הספרים החיצונים

תירגם מיוונית עתיקה והוסיף הקדמה והערות

שמעון בוזגלו

2016

כל הזכויות שמורות לשמעון בוזגלו

הקדמה

מוגשות כאן שתי גרסאות לסיפור **בל והדרקון** מתוך הספרים החיצונים: האחת בתרגום תאודוטיון והאחת בתרגום השבעים.

הגרסאות שונות זו מזו בפרטים רבים, אם כי קו העלילה הראשי זהה. ההבדל בין הגרסאות משקף בבירור לא רק את העובדה שהטקסטים תורגמו על ידי שני מתרגמים שונים, אלא בעיקר את ההבדלים בין שני המקורות – העבריים או הארמיים – שעמדו מול עיני המתרגמים.

שלא כמו התרגומים הקודמים של הסיפור (למשל, של יצחק זעקיל פרענקיל או של דב היליר), שביקשו להתחקות אחרי המצע העברי הקדום של הטקסט, והגיעו להישגים מרשימים מהבחינה הזאת, נקודת המוצא שלי היא הסיפור כמו שהגיע לידינו, כפרוזה בשפה היוונית העתיקה, ומשם אני ממשיך לתרגום לעברית מודרנית.

סיפור בל והדרקון - גרסת תאודוטיון

כשהמלך אֶסְטִיאָגֶס מת, כֹּרֶשׁ הפרסי ירש את הממלכה שלו. דניאל היה ידיד המלך וחברו המכובד ביותר.

לפְּבָלִים היה אליל ששמו בָּל. כל יום הם הגישו לו חמש-מאות קילוגרם¹ קמח משובח, ארבעים כבשים ומאתיים ליטרים² יין. המלך סגד לאליל והלך מדי יום להשתחוות לו, אבל דניאל השתחוה לאלוהיו.

המלך שאל אותו: "למה אתה לא משתחוה לבל?"

ענה דניאל: "כי אני לא סוגד לאלילים שנוצרו בידי אדם, אלא לאל החי שברא את השמים ואת הארץ ושולט על כל בעלי החיים."

שאל המלך: "לא נראה לך שבל הוא אל חי? אתה לא רואה כמה הוא אוכל ושותה כל יום?"

דניאל צחק וענה: "אל תלך שולל, מלך. האליל הזה הוא חרס מבפנים וארד מבחוץ. מעולם הוא לא אכל ולא שתה כלום."

המלך התרגז, קרא לכוהנים שלו ואמר להם: "אם לא תגידו לי מי אוכל את המצרכים האלה, אתם תמותו! אבל אם תוכיחו שבל אוכל אותם, דניאל ימות כי הוא חילל את בל." דניאל אמר למלך: "שיהיה כמו שאתה אומר."

כוהני בל מנו שבעים איש חוץ מהנשים והילדים שלהם. המלך הלך עם דניאל למקדש של בל, והכוהנים שם אמרו לו: "הנה, אנחנו יוצאים. ואתה, מלך, תניח בעצמך את האוכל ואת היין המהול, סגור את הדלת וחתום אותה בשעווה עם טבעת החותם שלך. בוא בבוקר ואם תמצא שבל לא אכל את הכול, נמות, או שדניאל, שמספר עלינו שקרים, ימות."

הם לא היו מודאגים, כי מתחת לשולחן הם חפרו כניסה סודית, שדרכה הם נהגו להיכנס ולאכול את המצרכים. כשהם הלכו, המלך הניח את האוכל לפני בל. דניאל הורה למשרתים שלו להביא אפר, והם פיזרו אותו על פני כל המקדש בנוכחות המלך בלבד. אחרי שהם יצאו, סגרו את הדלת, חתמו אותה בטבעת החותם של המלך, והלכו.

בלילה, הכוהנים הגיעו כהרגלם, ביחד עם הנשים והילדים שלהם, ואכלו ושתו הכול. מוקדם בבוקר המלך קם והלך עם דניאל למקדש. "דניאל, החותם שלם?" הוא שאל אותו.

¹ חמש-מאות קילוגרם: במקור כתוב "12 אֶרְטָבָא". אֶרְטָבָה (ἀρτάβη) היא מידת נפח פרסית שוות ערך ל-53 ליטרים (לפי הרודוטוס, היסטוריה, א' 192). אצל המצרים היא נעה בין 27 ל-36 ליטרים. המידה המקבילה בעברית המקראית היא כנראה "אִיפָה". המידה כאן היא שקלול ממוצע, והשימוש בקילוגרם קמח במקום בליטר קמח טבעי יותר לעברית המודרנית.

² מאתיים ליטרים: במקור "6 מֶטְרָטָא". מֶטְרָטָס (μετρητής) שווה בערך ל-34 ליטרים.

"שלם, מלך." כשהם פתחו את הדלת, המלך הסתכל על השולחן [הריק] וצעק בקול רם: "כָּל, אתה גדול! אין בך שום שקר, אפילו לא אחד".

דניאל צחק, מנע מהמלך להיכנס בעצמו פנימה, ואמר: "תסתכל על הרצפה ושים לב של מי העקבות האלה".

המלך ענה: "אני רואה עקבות של גברים, נשים וילדים". הוא התרגז, אסר את הכוהנים, עם הנשים והילדים שלהם, והם הראו לו את הדלתות הנסגרות, שדרכן הם נכנסו ואכלו את המצרכים על השולחן.

המלך הרג אותם ומסר את כָּל לדניאל, שניפץ³ אותו ואת המקדש שלו.

עכשיו, היה גם דרקון גדול, שהבבלים סגדו לו.

המלך אמר לדניאל: "אתה לא יכול להגיד שהוא לא אל חי, אז תשתחוה לו".

ענה דניאל: "אני משתחוה לאדוני אלוהי, כי הוא אל חי. אבל אם תיתן לי רשות, מלך, אני אחסל את הדרקון בלי חרב ובלי מקל".

המלך אמר: "אני נותן לך".

דניאל לקח זפת, שומן ושערות, בישל אותם ביחד, לש מהם עוגות והגיש אותן לפה של הדרקון.

הדרקון אכל והתפוצץ, ודניאל אמר: "תראו את האלילים שלכם!"

כשהבבלים שמעו על מה שקרה הם רתחו מכעס, קשרו קשר נגד המלך ואמרו: "המלך הפך להיות יהודי. הוא ניפץ את כָּל והרג את הדרקון וטבח את הכוהנים". והם הלכו אל המלך ואמרו לו: "מסור לנו את דניאל, וְלֹא – נהרוג אותך ואת בני ביתך!"

כשהמלך ראה שהם לוחצים אותו מאוד, הוא נאלץ למסור להם את דניאל.

הם השליכו אותו לתוך בור אריות, והוא שהה בו שישה ימים. בבור היו שבעה אריות, שקיבלו כל יום שתי גופות ושני כבשים. בימים האלה הם לא קיבלו כלום, כדי שיטרפו את דניאל.

עכשיו, ביהודה היה נביא בשם חבקוק. הוא בישל מרק, פורר כיכרות לחם לתוך סיר, והלך לשדה להביא את זה לקוצרים.

מלאך אדוני [פגש אותו בדרך] ואמר לו: "קח את האוכל שהכנת לַכָּל, לדניאל בבור האריות".

חבקוק ענה: "אדוני, לא ראיתי את בבל ואני לא מכיר את הבור".

³ שניפץ: לא ברור לגמרי לפי הטקסט כאן האם דניאל הוא זה שניפץ את כל או המלך. לפי תרגום השבעים ברור שהמלך הוא זה שניפץ את כל.

מלאך אדוני תפס אותו בשערות ראשו, נשא אותו לבבל במהירות הרוח, והוריד אותו מעל הבור.

חבקוק צעק ואמר: "דניאל, דניאל, קח את האוכל שאלוהים שלח לך".
ודניאל אמר: "זכרת אותי, אלוהים, ולא נטשת את האוהבים אותך". והוא קם ואכל. ומייד מלאך אלוהים החזיר את חבקוק למקום שלו.

ביום השביעי הגיע המלך להתאבל על דניאל. הוא ניגש אל הבור, הסתכל לתוכו, והנה – דניאל יושב! הוא הרים קול צעקה ואמר: "אדוני, אלוהי דניאל, אתה גדול ואין אחר חוץ ממך!"
הוא חילץ את דניאל והשליך אל תוך הבור את אלה שניסו לחסל אותו – מייד הם נטרפו מול עיניו.

סיפור בָּל והדרקון - גרסת תרגום השבעים

מנבואת חבקוק בן יהושע משבט לוי.

היה כוהן אחד, ששמו דניאל בן אָבֵל, ידיד של מלך בָּבֶל.
והיה אליל, בָּל, שהבבלים סגדו לו. כל יום הוא צרך חמש-מאות קילוגרם קמח משובח וארבעה כבשים ומאתיים ליטרים שמן.
המלך סגד לו והלך כל יום להשתחוות לו, אבל דניאל התפלל לאדוני.
המלך שאל את דניאל: "למה אתה לא משתחוה לָבֶל?"
דניאל ענה למלך: "אני לא סוגד לאף אחד, אלא רק לאדוני אלוהים שברא את השמים ואת הארץ ושולט על כל בעלי החיים."
שאל אותו המלך: "אז בָּל לא אל? אתה לא רואה כמה מתבזבז עליו כל יום?"
ענה לו דניאל: "שום דבר! אל תיתן לאף אחד לרמות אותך! האליל הזה הוא חרס מבפנים וארד מבחוץ. אני נשבע לך באדוני אלוהי האלים שהוא מעולם לא אכל כלום."
המלך התרגז, קרא לראשי המקדש ואמר להם: "גלו לי מי אוכל את המצרכים שמוגשים לָבֶל! וְלֹא – תמותו, או דניאל, שטוען שָבֶל לא אוכל אותם, ימות."
הם ענו לו: "בָּל בעצמו אוכל אותם."
דניאל אמר למלך: "שיהיה כך. אם לא אגלה שָבֶל הוא זה שאוכל את המצרכים האלה, אני אמות, ביחד עם כל אנשיי."

היו לָבֶל שבעים כוהנים, לא כולל הנשים והילדים שלהם. הם הביאו את המלך אל המקדש של בָּל, ומולו ומול דניאל הונחו לפני בָּל המצרכים, כולל יין מהול.
דניאל אמר: "מלך, אתה בעצמך רואה שהמצרכים הונחו כאן. אז כשהמקדש ייסגר, תחתום את הבריחים."

הרעיון מצא חן בעיני המלך. ואחרי שכולם עזבו את המקדש דניאל הורה לאנשיו לפזר אפר על פני כל המקדש בלי שאף אחד חוץ מהם יֵדַע על כך.⁴ אחר כך הוא הורה לחתום את המקדש בטבעת החותם של המלך ובטבעות החותם של כמה כוהנים נכבדים – וכך היה.
למחרת המלך ודניאל הגיעו למקום (לא לפני שכוהני בָּל נכנסו למקדש דרך דלתות נסתרות ואכלו את כל מה שהונח לפני בָּל ושתו את היין). דניאל אמר: "כוהנים, תבדקו אם החותמות שלכם נשארו שלמות. ואתה, מלך, שים לב אם משהו נראה לך צורם."

⁴ בלי שאף אחד חוץ מהם יֵדַע על כך: כלומר, רק דניאל ואנשיו ידעו על כך, לא המלך.

הם מצאו את החותמות שלמות ושברו אותן. אחר כך הם פתחו את הדלתות וראו שכל המצרכים נאכלו והשולחנות ריקים.

המלך שמח ואמר לדניאל: "כָּל הוּא גָדוֹל! אֵין בּוֹ שׁוֹם שְׁקֵר." דניאל התגלגל מצחוק ואמר למלך: "בוא, תראה את הרמאות של הכוהנים. מלך, העקבות האלה - של מי הם?"

ענה המלך: "של גברים ונשים וילדים." הוא הלך אל הבית, שבו גרו הכוהנים, ומצא את האוכל של כָּל ואת היין. ודניאל הראה לו את הדלתות הנסתרות, שדרכן נכנסו הכוהנים כדי לאכול את מה שהוגש לְכָל. המלך הוציא אותם ממקדש כָּל ומסר אותם לידי דניאל. ואת המצרכים שיועדו לְכָל הוא נתן לדניאל וניפץ את האליל.

עכשיו, באותו מקום היה דרקון, שהבבלים סגדו לו. המלך אמר לדניאל: "אל תגיד לי שגם הוא מארד. תראה, הוא חי ואוכל ושותה. תשתחוה לו."

ענה לו דניאל: "תן לי רשות ואני אחסל את הדרקון בלי חרב ובלי מקל." המלך הסכים ואמר לו: "ניתנת לך רשות." דניאל לקח חמישה-עשר קילוגרם זפת ושומן ושערות, בישל אותם ביחד, לש מהם עוגות והשליך אותן לתוך הפה של הדרקון. הדרקון אכל והתפוצץ. דניאל הראה אותו למלך ואמר: "לא לחלקים האלה סגדת מלך, נכון?"

כל תושבי הארץ התאספו נגד דניאל ואמרו: "המלך הפך להיות יהודי. הוא ניפץ את כָּל והרג את הדרקון." כשהמלך ראה שהמון העם התלכד נגדו, הוא קרא לידידיו ואמר: "אני מוסר את דניאל לחיסול."

עכשיו, היה בור שבו האכילו במתנגדי המלך שבעה אריות – כל יום סיפקו להם שתי גופות. ההמון השליך את דניאל אל תוך הבור הזה, כדי שייטרף ולא יזכה אפילו לקבר. דניאל שהה בבור שישה ימים. קרה המקרה וביום השישי חבקוק החזיק סיר מרק עם פירורי לחם וקנקן יין מהול והלך לשדה להביא את זה לקוצרים. מלאך אדוני [פגש אותו בדרכו] ואמר לו: "אדוני אלוהים אומר לך לקחת את האוכל שאתה מחזיק אל דניאל בבור האריות, בבבל."

ענה חבקוק: "אדוני אלוהים, לא ראיתי את בבל ואני לא יודע איפה נמצא הבור." מלאך אדוני תפס את חבקוק משיער ראשו והניח אותו מעל הבור בבבל. חבקוק אמר לדניאל: "קום, תאכל את האוכל שאדוני אלוהים שלח לך!" ענה דניאל: "זכר אותי אדוני אלוהים, שלא נוטש את האוהבים אותו." והוא אכל. בינתיים, ובאותו היום, מלאך אדוני הניח את חבקוק באותו המקום שממנו לקח אותו. [אדוני אלוהים זכר את דניאל.]

אחרי הדברים האלה המלך יצא להתאבל על דניאל, רכן מעל הבור וראה אותו יושב. המלך הרים קול צעקה ואמר: "אדוני אלוהים הוא גדול, ואין אחר חוץ ממנו." והוא העלה את דניאל מהבור, השליך לתוכו מול עיני דניאל את אלה שזממו לחסל אותו, והם נטרפו.